

Rapla valla mõisad
arhitektuuriajaloolase pilguga
Ants Hein

Kuusiku (*Saage*, Rapla khk).
Nimetatud mõisana esimest
korda 1467. aastal, kuuludes
siis Kalfidele (Kalffidele).
Läks 1484. aastal Soiedelt
(Zögedelt) üle Wrangelitele,
kelle omanduses püsis
1710. aastani. „Munga ait” ehk
„-kelder”: mõisapargi
läänepoolsesse ossa jääv
peamiselt paest, kuid osaliselt
ka maakividest üles laotud
massiivne, arhailise ilmega
hoone, millest veel 1930.
aastatel oli järel kaks korrust
ning mille üldmõõdud on
umbes 14×10 meetrit. Kuna
asub Vigala jõe kaldal ja
varemeist itta jääb allikatiik,
võib arvata, et on algselt olnud
kaitstud ka veetõkkega.

Kuusiku. Pärandus
1710. aastal Hastferitele,
kelle käes püsis mõnd
vaheaega arvestamata
kuni 19. sajandi
alguseni, seejärel seisis
kuni riigistamiseni
Lilienfeldide valduses.
Vigala jõe ääres
puust härrastemaja
 pärineb 18. sajandi
kolmandast veerandist,
kuid pargis leiduvad ka
keskaegse
“mungakiriku” varemed.
1924 asutati mõisas
põllumajanduslik
katsejaam ja kaks aastat
hiljem ka
karjakasvatuskool, 1933.
aastal sai peahoone
tulekahjus kannatada.

Raidkivi **Hagudi**
mõisahoonelt
Krusenstiernide ja
Müllerite vapiga,
1660. aastad.
Mahtra
Talurahvamuuseum,
Juuru.

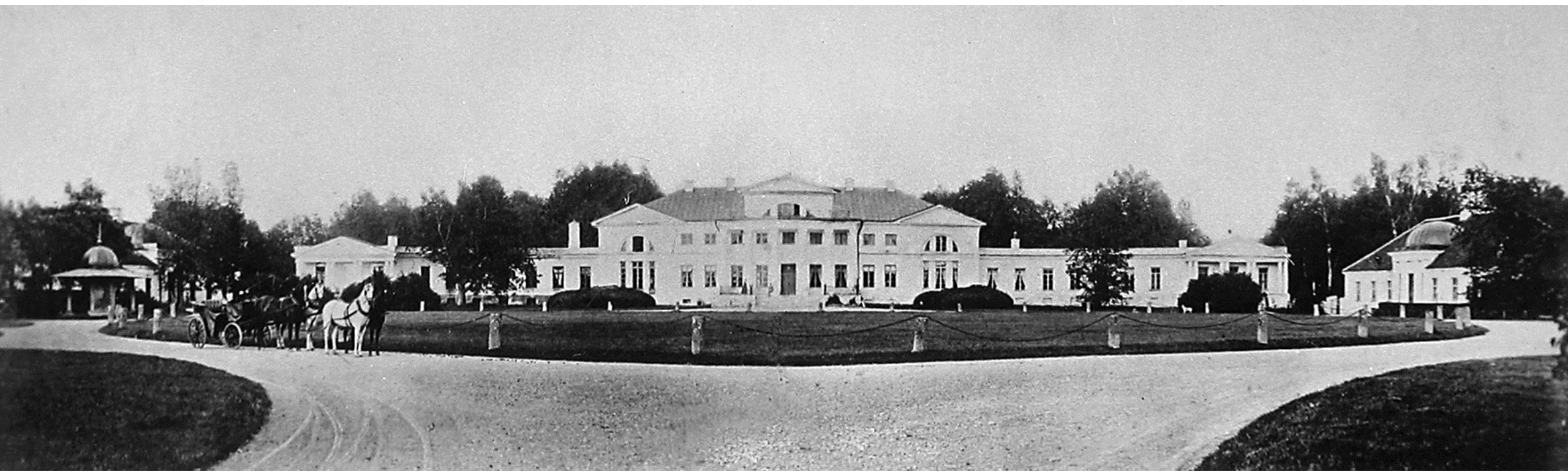

Hagudi. Asutatud mõisana pärast 1659. aastat Philipp von Krusensterni poolt. Praegune härrastemaja valminud 1776. aasta paiku, kui mõisnikuks oli Johann Friedrich von Krusenstern.

Purila. Mõisa kohta leidub teateid alates 1513. aastast, mil see Arend Junge käest Pirit kloostri valduste hulka läks. Aastail 1611–1739 oli Engelhardtide, 1759–1900 Helffreichide käes, viimased maareformieelsed mõisnikud olid Maydellid. Härraslamu on fassaadiga Keila jõe avanev suur klassitsistlik hoone, mis valmis 1800. aastate algul, kui mõisahärraks oli Friedrich von Helffreich. Aastail 1925–1944 paiknes mõisahoones karjatalitajate kool, viimaseil kümnendeil on see seisnud aga pooltühjana.

Valtu. Küla on mainitud juba “Taani hindamisraamatus”, mõisa kohta leidub teateid alates 1412. aastast. Läks 1588. aastal Tiesenhausenitele, kelle valduses püsis 1828. aastani, kuid müüdi siis udellidepartemangule ja muudeti apanaažimõisaks. 1858. aastal ostis mõisa parun Otto Stackelberg, kelle surma järel pärandus see tema tütrele Pauline von Maydellile; alates 1881. aastast oli mõisnikuks parun Theodor Ungern-Sternberg ja 1886. aastast parun Alexis Girard de Soucanton, päris maareformi eel aga Viljandi kaupmees Otto Seisler. Sealne mõisasüda on olnud Eesti uhkemaid – pärast selle valmimist 1818. aastal lasi krahv Paul Tiesenhausen kogu valduse Waldau’ks ümber nimetada. Põletati 1905. aasta revolutsiooni aegu.

Alu. Esimest korda mainitud 1409. aastal Treydenite valdusena, hiljem olnud nii Dönhoffide, Uexküllde, Wrangellite, Rosenite, Bistramite kui ka Tiesenhausenite nimel. 1858 ostis mõisa Otto von Lilienfeld ja tema lasi aastail 1862–1868 ehitusmeister Friedrich Wilhelm Alischil püstitada sinna neogooti stiilis lossi. Mõis püsis Lilienfeldide käes Eesti Vabariigi alguseni.

